

HERMAN SCHÜCK

HERMAN SCHÜCK, som var född den 5 april 1925, avled den 24 december 2015. Han ägnade sitt yrkesliv åt Stockholms universitet, där han disputerade och blev docent 1959 och där han sedan verkade som e.o. docent 1960–1967. Under två år var han därefter universitetslektor vid Linköpings högskola, som då var en filial till Stockholms universitet. Han återkom till huvudorten som universitetslektor 1969 och blev professor där 1978.

Den unge Herman var ett barn av Östermalm, och hans skolgång började i en privatskola innan han sökte och efter prov kom in på Norra Real för fyra års realskola. Gymnasiestudierna skedde på Norra Latin och avslutades med studentexamen som 18-åring 1943. Skolans betoning av grammatiska språkstudier passade inte Hermans historiska orientering och han trivdes dåligt där. Möjligen ville han skaka av sig detta när han beslöt sig för att ägna sommaren 1943 åt praktiskt arbete – att vända torv på en torvfabrik. Det gick inte så bra eftersom Hermans händer var vana vid läsning och skrivning och inte vid hårt fysiskt arbete, men då flyttade han med typisk envishet över till en bondgård för att plocka ägg. Men hans passion var att läsa och lära. Universitetssystemet, som på 40-talet gav mer utrymme än nu åt individualiserad studiegång, var bättre anpassat för hans läggning än skolan. Farfar och far hade lagt

upp ett studieschema för honom, vilket innebar att han skulle börja med nordiska språk och fortsätta med litteraturhistoria. Först därefter skulle han få ägna sig åt historia, som var hans speciella intresse. Han följde deras direktiv och uppmuntrades med att farfar Henrik tog in hans trebetygsuppsats i litteraturhistoria i *Samlaren*, men ingen av dem fanns fortfarande i livet då han disputerade och blev docent i historia 1959.

Innan jag går in på Herman Schücks vetenskapliga gärning, måste jag säga ett par ord till om hans familj. Farfar, Henrik Schück, var i mycket den som styrde den unge Hermans liv, uppenbarligen med sonsonens gillande. Henrik Schück var själv född som Henrik Sjöberg innan han tillerkändes rätten att ta namnet Schück av sin far Adolf i dennes testamente. Modern var av kristen familj men fadern var en ledande medlem av mosaiska församlingen och ett äktenskap kom inte ifråga. Henrik Schück blev sedan professor i litteraturhistoria från 1890–1918 först vid Lunds sedan vid Uppsala universitet, där han också var rektor, och dessutom var han bland mycket annat ledamot av Svenska akademien och dess Nobelkommitté och småningom också ordförande i Nobelstiftelsens styrelse. Han var alltså i sig själv en kulturinstitution i det Sverige, där Herman växte upp. Herman var Herman Schücks enda manliga barnbarn på manslinjen till Henrik, och därmed den ende som bar namnet Schück, uppenbarligen viktigt för den utom äktenskap födde Henrik, som först sent fått faderns namn. Förväntningarna var stora på Herman.

Utåt gav Herman aldrig till känna att han kände sig tyngd av arvet. Under de sista tio åren, när han alltmer plågades av dålig syn, kunde han däremot med ett karakteristiskt, litet snett leende undslippa sig kommentaren, att det var för väl att pappa och farfar hade lämnat ett rikhaltigt bibliotek efter sig, så att han faktiskt kunde sitta hemma och göra mycket av sina forskningar med förstoringsglas och andra speciella hjälpmedel till hands. Under hela sin forskartid hade han varit en trogen besökare på Riksarkivet och dess medeltidsavdelning. Vitterhetsakademiens diplomatiekommitté blev särskilt avtackad i Hermans doktors-

Fotograf: Lars Håkansson

avhandling 1959. Som en av sina lärare nämnde Schück där också sin far, Adolf Schück, själv docent i historia, som 1926–1944 verkade som Vitterhetsakademiens bibliotekarie och därefter var förste bibliotekarie vid Riksantikvarieämbetet.

Herman Schück var alltså nära knuten till Vitterhetsakademiens former och traditioner både genom sin far, som hade arbetat åt akademien, och sin farfar, Henrik Schück, som inte bara var ledamot av akademien utan också hade författat en stor, grundläggande historik om den. Herman kände varmt för akademien som institution och han kunde inte låta bli att rätta mig när jag vid något tillfälle omtalade en ledamot som ”medlem” av akademien, och han påtalade att det i Vitterhetsakademiens fall var fel att, som jag gjort i något sammanhang, skriva ”akademin” utan e som näst sista bokstav, när Vitterhetsakademien åsyftades. Han fick mig också att i dessa avseenden inordna mig i de traditionsbundna formerna.

Herman Schücks doktorsavhandling hette *Ecclesia Lincopensis. Studier om Linköpingskyrkan under medeltiden och Gustav Vasa*. Det var en rejäl avhandling som omfattade 612 sidor, och ändå ingick inte ett par exkurser och de Orts- och personregister, som Schück publicerade separat litet senare. Avhandlingen tar i tur och ordning upp stiftets organisation, biskopsbordet (d.v.s. vilka ekonomiska tillgångar som stod till biskopens förfogande), och domkapitlets roll och kanikernas utbildning. Det är alltså kyrkan som institution och samhällsmakt avhandlingen handlar om.

En av de få anmärkningar som framfördes av Carl-Gustaf Andrén och Göran Inger, som på olika håll recenserade Schücks avhandling, var att den greppade över flera problem, som kanske bättre hade avhandlats var för sig. Särskilt betonade dock båda att det tredje huvudavsnittet, som bl.a. behandlade Linköpingsstiftets kanikers utbildning i 1200-talets Paris, 1300-talets Prag och 1400-talets Nordtyskland, var mycket givande och innehöll mycket förut okänt.

Under sina år som e.o. docent och universitetslektor, skrev Schück, förutom ett stort antal uppsatser, ett nytt stort verk, *Rikets brev och re-*

gister. Arkivbildande, kansliväsen och tradition inom den medeltida svenska statsmakten (1976). Också detta är en bok på över 600 sidor, något som i Schücks fall vittnar om samvetsgrannhet med fullständighet som ledstjärna och inte om talträngdhet. Detta är en bok som enligt min mening överglänsar den solida doktorsavhandlingen. Schück vill här klarlägga vad som var den medeltida svenska statens arkiv och hur det förvarades och utvecklades under den tid då det inte fanns något riksarkiv vare sig som institution eller som byggnad. Han konstaterar att akt- och brevmaterialet kring den svenska medeltida staten är litet och att det säger ganska litet om de många regimskiftena. De beseglade dokumenten sågs som "klenoder", säger Schück, och "de förvarades i sakristior och fataburer tillsammans med konkreta värdeföremål". Detta ledde till upprättandet av ett *Registrum regni*, men vägen dit skedde i etapper under unionstiden, då rådet accentuerade att det företrädde riket. Strängnäs-biskopen blev en registerhållare och ansvarig sekreterare för statsmakten, ett slags kansler och från 1471 erkänd som sådan, men utan ansvar för "det löpande politiska arbetet", som Birgitta Fritz uttrycker det i sin recension av Schücks verk. Schück visar att brevväxlingen om viktiga ärenden sköttes av riksföreståndaren och ärkebiskopen enligt ett avtal dem emellan. Detta är en av de många punkter där Schück i denna bok reviderat uppfattningar om den politiska historien som tidigare uppfattats som giltiga.

Med sin bok tar Schück sin utgångspunkt i det som fanns bakom den traditionella politiska historien – makten över dokumenten. Det är materialets historia som står i centrum och ger nya aspekter på den politiska utvecklingen. Schück inventerar olika typer av empirisk bevisning i urkunder och kopieböcker och i dessa texters tillkomst och traderingshistoria. Han skapar trovärdighet för de förklarande hypoteser han ställer upp genom att beakta olika sorter av alternativa förklaringar och inkorporera dem i sina egna eller avvisa dem som ogrundade. Därmed blev Schücks arbete en slut- och kulminationspunkt på en förut gängse forskning om den svenska statens former och anspråk under medeltiden.

Schück ifrågasätter inte att problemen och förklaringarna bör sökas inom det politiska fältet. Därför kan man ingenstans i hans två stora medeltidsböcker finna att han tagit till sig den omvälvning som den historiska forskningen i Europa och USA genomgick från 1960-talet, då intresset riktades mot materiella omständigheter, samhällsodaning, mikro- och makrohistoria, globalhistoria och genushistoria. Herman Schück var en traditionalist vad gäller historisk vetenskap, inte ostentativt lysande men en av de allra bästa av denna traditions många företrädare.

Medeltiden var ett huvudområde i Herman Schücks forskning och han publicerade en mängd mindre skrifter där kyrka, riksdag och råd var de institutioner han fokuserade på. Ofta hade dessa skrifter också en anknytning till Stockholm och Linköping. Stockholmsintresset manifesterades dessutom i det projekt om Stockholm under 1600-talet, som han skaffade medel till och lät ett flertal av sina doktorander medverka i under professorsåren. En rad av Schücks egna mindre skrifter finns samlade i boken *Kyrka och rike – från folkungatid till vasatid* (2005), och efter pensioneringen ägnade Schück en bok åt Engelbrektskrönikan och dess författare (1994) och en annan åt riksråden och herredagarna 1280–1480.

Jag skall här inte gå in på dessa verk, eftersom det finns flera arbeten som måste nämnas. De härrör till stor del från Schücks många andra intressen än medeltidsforskningen. Gustav III:s statsvälvning ägnade han en bok (1955), men framför allt hörde personhistoria till dessa intressen. I Libris katalogiseras vetenskapliga artiklar och böcker av Schück om 21 olika personer, tio av dem historiker. Delvis är detta minnesteckningar – han skrev dessutom många sådana i ett mindre format – och alla vittnar om hans intresse för historievetenskapens utveckling. Större framställningar skrev han om Ture Jönsson Tre Rosor (2013), Hans Forssell (2001) och – under arbete vid Schücks frånfälle – Sven Grauers. Dessa kan tyckas vara spridda nedslag av tillfälligheter men som Hermans son Johan Schück har påpekat finns det dock som en gemensam nämnare,

att detta är personer som mer eller mindre har misslyckats med en livsambition. Schücks böcker utgör inga äreräddningar utan visar framför allt på komplexiteten i de förhållanden som föranledde huvudpersonerna att själva inte vara nöjda med vad det blev av de strävanden som de gav uttryck åt, när de var på toppen av sin karriär. Speciellt intressant ur denna synpunkt är den stora boken om Hans Forssell, finansminister vid 31 års ålder men från 38 års ålder utanför politiken som ämbetsman, inte helt nöjd med sin livssituation. Vad som fångat Schück hos Forssell är svårt att avgöra trots ett mycket personligt förord, men det var knappast några helt nya aspekter på Forssells offentliga liv. Schück öppnar här i stället dörren på glänt mot en annan typ av historia än den han ägnat sina stora medeltidshistoriska verk åt, en historia vid sidan av det politiska livet och dess förutsättningar.

Bland Schücks personhistoriska intressen märks också hans skrifter om släkten Schück och enstaka medlemmar av släkten. Skriften *Från Heyman Schück till Henrik Schück. Släkten Schück i Stockholm 1802–1873* vittnar dessutom om hur han i det sammanhanget velat klargöra de svårigheter de judiska invandrarna mötte. Men däremot framkommer inte något särskilt intresse för judisk religion och religiositet.

Herman Schück var en lärd rationalist. Hans passion var klarhet i frågeställning och bevisning. Han var en skicklig institutionsprefekt, som lät alla få uttrycka sin mening men som inte tvekade att sätta ner foten, när han ansåg det befogat, och som dekanus drev han fakultetens frågor framgångsrikt enligt flera deltagares vittnesbörd. Han var också en aktad ordförande i Svenska historiska föreningen. Men framför allt var han forskare, nyfiken och öppen för nya strömningar om andra ville följa dem. Han var villig att ta del av allt men själv var han fast rotad i traditionen.

Rolf Torstendahl

K Ä L L O R

Förutom Herman Schücks egna skrifter och mina samtal med honom i många frågor, som i mycket ligger till grund för vad jag här skrivit, har jag haft förmånen att muntligen och skriftligen få ta del av fru Eva Schücks minnen av Herman Schücks förhållanden till far och farfar, skolgång m.m. Dessutom har hon låtit mig ta del av ett par brev från Herman till föräldrarna om livet på landet 1943.

Skriften *Från Heyman Schück till Henrik Schück* är ett privattryck (ställd till mitt förfogande genom Eva Schück).

Nämnda recensioner:

Carl Gustaf Andréén, i *Kyrkohistorisk årskrift* 1959, s. 256–263.

Göran Inger i *Lychnos* 1959, s. 286–290.

Birgitta Fritz i *Historisk tidskrift* 1977, s. 224–232.